

сприяє більш глибокому висвітленню історії краю в другій половині ХІХ- початку ХХ століття.

С.Л. Калитко

**О.М. ЗАВАЛЬНЮК, С.В. ОЛІЙНИК. УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА АРМІЯ НА ПОДІЛЛІ.
- КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ: АБЕТКА-НОВА.-2001.-148 с.**

У праці висвітлюється участь Української Галицької армії у боротьбі за відновлення української державності на Подільських землях з середини липня 1919 р. по травень 1920 р.

Автори зробили першу спробу комплексного наукового дослідження перебування військового формування Західноукраїнської Народної Республіки поза межами рідного регіону. Проаналізовано бойові дії УГА, джерела забезпечення продовольством, зброєю, боєприпасами, побутові умови особового складу, взаємини із місцевим населенням, причини припинення існування армії тощо.

Праця містить в стислому вигляді відомості про створення, чисельність, структуру, військові звання, озброєння та забезпечення військовою технікою УГА, її бойовий шлях в Східній Галичині з кінця 1918 р. до середини липня 1919 р.

Дослідники найбільшу увагу приділили перебігу бойових дій УГА на теренах Поділля. Проаналізовано військові операції на Волинському, Київському напрямках у липні-серпні 1919 р., бойові дії проти Червоної армії РРФСР, російської Добровольчої армії, взаємодію з підрозділами армії УНР.

Докладно висвітлено активні дії УГА на Східному Поділлі, зокрема поблизу Бару, Жмеринки, Вінниці, Хмільника, Козятина, Калинівки, Оратова, Немирова, Томашполя, Тульчина, інших міст та сіл.

Значне місце в праці займає з'ясування питання про причини та наслідки укладення договору між УГА та Добровольчою армією, а згодом - переходу галицького війська на бік радянської влади.

Автори вказують на епідемію тифу, як на найголовнішу серед причин, що зумовили катастрофу УГА в листопаді 1919 р. приводяться дані, що 90% обового складу армії хворіли, лише 7% знаходилися на фронті. Також відіграли свою негативну роль виснаження вояків через відсутність перепочинку у веденні військових дій, відсутність резервів, погане забезпечення обмундируванням, нестача коштів, байдужість населення до справи оборони. Саме з метою порятунку залишків армії командування армії уклало перемир'я з денікінцями. Дослідники всебічно відтворюють обставини та перебіг переговорів, наводять умови угоди, а також реакцію на її укладення різних політичних сил та населення в регіонах України. На думку авторів, цей крок був виправданим. Угода не вплинула на співвідношення сил у війні між УНР та російськими білогвардійцями, але мала негативний громадсько-політичний резонанс. Завдяки угоді було врятовано від остаточної загибелі підрозділи УГА, хворі та поранені вояки. Наголошується про повне дотримання пункту угоди щодо неможливості використання УГА у війні проти УНР.

Торкаючись обставин переходу галицької армії на бік радянської влади, дослідники також виділяють "шпитальний" чинник. Відступаючи під натиском підрозділів Червоної армії РСФРР, УГА не встигала забирати хворих. Лише в районі Вінниці - Жмеринки - Бару в лікарнях перебувало майже 18 тисяч важкохворих стрільців та старшин.

Автори стверджують, що поширенню більшовицьких ідей в середовищі УГА сприяли невдоволення вояками угодою з антиукраїнською Добровольчою армією, невдала спроба командування евакуювати армію до Румунії.

Висвітлено перетворення УГА в Червону Українську Галицьку армію, зміст угод з командуванням червоних армій (ХП - від 31 грудня 1919 р. та 12 лютого 1920 р., ХІУ - від 16 лютого 1920 р.).

Проаналізовано розкол в армії, боротьбу між ревкомом, який перебував у Вінниці, та командуванням армії. Дослідники доводять, що діяльність більшовиків викликала антирадянські

настрої в армійському середовищі. Цей чинник, а також вірність частини вояків ідеям соборної України, призвели до їх небажання воювати проти армії УНР в радянсько-польській війні.

Причини припинення існування УГА наприкінці квітня 1920 р. дослідники вбачають у вимушеному союзі армії з антиукраїнськими силами. Загибель цього військового формування супроводжувалась репресіями проти особового складу.

В праці детально зображено тилове забезпечення УГА під час перебування на Поділлі. Автори вказують на складнощі у забезпеченні війська продовольством, фуражем, обмундируванням. Галичани отримували хліб, заробляючи на жнивах, який частково обмінювали на м'ясо, худобу. Реквізиції не набрали значних масштабів.

Викликає інтерес проблема стосунків УГА з населенням Поділля. Попри прояви ворожнечі, ухиляння від мобілізації до діючої армії, окремі випадки збройних конфліктів, які наведено в праці, автори вказують на переважання мирного, дружельюбного характеру взаємин галицьких вояків та подолян. Подоляни добровільно надавали продовольство УГА, щоправда, в незначній кількості.

Позитивно оцінено культурно-освітню діяльність підрозділів УГА, що сприяло підвищенню рівня національної свідомості місцевого українського населення.

Висновок дослідників про взаємовідносини галичан та подолян підтверджується тим фактом, що багато галичан залишилося на постійне проживання на Поділлі, створили тут сім'ї.

Науковцями опрацьована значна джерельна база – документи Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Державного історичного архіву України у Львові, Державного архіву Вінницької області, а також матеріали тогочасних періодичних видань, мемуарна література. В короткому історіографічному огляді подано оцінку наукового доробку істориків радянської доби, сучасної України та діаспори. Список джерел та літератури налічує 270 назв.

Варто було подати в дужках сучасні назви населених пунктів, наприклад Янів (Іванів), а також уточнити написання окремих назв як от Оратів, а не Оратово, Лаврівська, а не Лявровська Слобідка тощо.

О. Завальнюк та С. Олійник зробили помітний внесок у вивчення історії подільського краю. Рецензована праця сприятиме більш глибокому висвітленню однієї з важливих і складних проблем історії України, а також слугуватиме при підготовці історії міст та сіл регіону, при вивченні історії рідного краю.

В.В. Дудар, В.П. Дудар

ФЕНОМЕН „ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ” В СУСПІЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ

Виділення і вивчення феномену „історичної пам'яті” зумовлюється як соціально-практичними потребами духовно-культурного розвитку нації, так і теоретичною потребою розкриття цілісного історичного процесу як єдності об'єктивного і суб'єктивного.

Феномен „історична пам'ять” ще не став об'єктом активного дослідження й сама історична пам'ять не набула статусу соціологічної чи історичної категорії. Проте в художній літературі, публіцистиці, починаючи з античної, митці й мислителі постійно відзначали дивовижний дар людини – її пам'ять. Адже пам'ять – це те, без чого немає не лише людської особистості, а й людського суспільства, немає людської історії.

Окремі дослідники, які займаються теоретико-методологічними питаннями історичної науки, в структурі історичної свідомості виділяють особливий, „невиявлений” феномен, який називають по-різному, але сходяться на тому, що він: а) формується й розвивається стихійно; б) передує історичній науці, в) надалі, з виникненням історіографії, існує самостійно від останньої. М.А. Барг поділяє історичну свідомість в її історичному розвитку на дві форми: 1) власне історичну свідомість, 2) „елементарну”, „неісторичну”, „або навіть антиісторичну.”¹ Цю ж позицію поділяє і Г.А. Антипов: „Первісна свідомість, по суті, аісторична”².